

UOT 32:93/94

TALEH CƏFƏROV

*Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin
Ümumi tarix və tarixin tədrisi texnologiyası kafedrasının dosent əvəzi,
tarix üzrə fəlsəfə doktoru
Bakı Dövlət Universitetinin Azərbaycan tarixi (Humanitar fakültələr üzrə)
kafedrasının elmlər doktoru proqramı üzrə qiyabi doktorantı
<https://orcid.org/0009-0005-4833-0679>
talehceferov697@gmail.com*

AMERİKA ERMƏNİ ASSAMBLEYASI VƏ AMERİKA ERMƏNİ MİLLİ KOMİTƏSİNİN STRUKTURU, ƏLAQƏLƏRİ VƏ FƏALİYYƏT İSTİQAMƏTLƏRİ

DOI: <https://doi.org/10.36719/2708-065X/113/114-120>

Xarici təsir gücünə malik etnik lobbilər ABŞ xarici siyasətinin əsasını müəyyən edən əsas aktorlardan biridir. Güclü maliyyə imkanlarına malik olan etnik lobbilər içərisində yəhudi, yunan və erməni lobbiləri xüsusilə fərqlənilir. ABŞ-də erməni lobbisinin ən aktiv təşkilatları arasında Amerika Erməni Assambleyası və Amerika Erməni Milli Komitəsi xüsusilə fərqlənilir. Bu iki təşkilat Amerikanın siyasi həyatında erməniləri narahat edən məsələləri təbliğ edən ən böyük erməni lobbiləridir. Onlar tez-tez bir-biri ilə rəqabət aparsalar da, ümumilikdə onların məqsədləri üst-üstə düşür. İlk növbədə, müstəqil Ermənistan dövlətinin maraqlarının müdafiəsi, qondarma soyqırımın tanınması, Qarabağ ermənilərinin öz müqəddəratını təyinetməsi, hüquqlarının dəstəklənməsi və hakimiyyətin diqqətini bilavasitə icmanın problemlərinə yönəltmək, o cümlədən bu iki təşkilatın xüsusi lobbiləşmə təşkilatlarının köməyi ilə həyata keçirdiyi Türkiyə və Azərbaycan lobbisinə qarşı mübarizə təşkil edir.

Açar sözlər: erməni lobbisi, Amerika Erməni Assambleyası, Amerika Erməni Milli Komitəsi, maraq qrupları, siyasi hədəflər.

Giriş. Dünyada lobbiciliyin ən geniş yayıldığı ABŞ-də lobbicilik institutu XIX əsrin sonlarından etibarən yaranmağa başladı. Yarandığı gündən lobbiləşmə və lobbicilik fəaliyyəti ev sahibi ölkənin imici üçün mühüm siyasi əhəmiyyət daşıyır. Lobbiləşmə struktura malik aktor olmaqla dövlətin siyasi sisteminin mühüm alətlərindən birinə çevrildi. İlk növbədə, lobbicilik fəaliyyətinin təşkili üçün onun hüquqi bazası formalaşdırıldı. Qəbul edilmiş bir sıra qərarlar ABŞ-dəki lobbiləşmə və maraq qruplarının işini asanlaşdırmış və onların geniş coğrafiyada strukturlaşmasına, bir növ, şərait yaratmışdır. Bu baxımdan ABŞ-dəki erməni qrupları həm federal, həm də ştat səviyyəsində fəaliyyət göstərirlər. Tələblərini açıq şəkildə ifadə etməklə yanaşı, həm də tədqiqat mərkəzləri kimi mühüm işlər görür, konqresmenləri iki türk dövlətinin blokadası nəticəsində düşmüş olduqları soyqırım, Ermənistan və Qarabağın vəziyyəti, lazım olan yardımların həcmi, erməni cəmiyyətlərinin demokratikləşməsi prosesləri və təbii ki, icmanın problemləri ilə bağlı lazımi məlumatlarla təmin edir. Bununla da ictimaiyyətin diqqətini öz problemlərinə cəlb edir.

Bir çox ölkədə maraq qrupları və lobbiləri effektiv fəaliyyət göstərsə də, lobbicilik fəaliyyəti üçün hüquqi tənzimləmələr tətbiq edən ABŞ bu baxımdan digər ölkələrdən fərqlənir. 1946-cı il Federal Lobbicilik Aktına görə, “Amerika Konqresinin qanunlarına təsir göstərməyə və ya qanunun qəbul edilib-edilməməsinə təmin etməyə cəhd edən hər kəs bu məqsədlə birbaşa və ya dolaylı yolla pul və ya digər qiymətli əşyaları alan, məlumat toplayan və bunu əsas məqsəd kimi qəbul edən insanlar” lobbiləşmə olaraq təyin olunur. Bundan əlavə, 1995-ci ildə qəbul edilmiş “Lobbicilik Qanunu” və 1998-ci ildə qəbul edilmiş “Texniki Dəyişikliklər Aktı” bu sahədə hüquqi tənzimləmələr tətbiq edib, Amerika qanunları ilə legitimlik qazanan lobbicilik fəaliyyəti ABŞ-da çox mühüm bir siyasi sistem təşkil edir [1, s.1-4].

Ölkədəki hökumətlərə və ya siyasi sistemə təsir göstərməyə yönəlmiş lobbicilik fəaliyyətlərində müxtəlif üsullardan istifadə olunur. Valter J.Özelşekin fikrincə, bu təşkilatın və ya lobbinin siyasi proseslərə təsir göstərməkdə uğuru təqdim etdiyi arqumentlərdən çox üzvlərin sayından, arxasında duran elektoratdan, maliyyə gücündən və təşkilat nümayəndələrinin bacarıqlarından asılıdır. Fermer, silah və əcazılıq lobbiləri ABŞ-da ən mühüm strukturları təşkil edərkən, etnik lobbilər də xarici siyasətə

təsir gücünə malikdir. Bu baxımdan güclü yəhudi və yunan lobbiləri ilə yanaşı, müxtəlif ölkələrə yayılan erməni diasporu və lobbicilik fəaliyyəti də çox təsirlidir [1, s.1-4].

Bütün dünyada fəaliyyət göstərən erməni lobbisinin əsas məqsədi Ermənistanın və Dağlıq Qarabağ separatçılarının maraqlarını qorumaqdan ibarətdir. Bu istiqamətdə fəaliyyət göstərən lobbist təşkilatların əsas hədəfi, sözsüz ki, Azərbaycandır [2, s.141].

Erməni lobbisinin əsas məqsədləri aşağıdakılardır:

1. Qondarma erməni soyqırımını tanımaq;
2. Qondarma Dağlıq Qarabağ Respublikasının tanınması və ona yardım göstərilməsi;
3. Ermənistan və Dağlıq Qarabağ separatçılarına dəstək əldə etmək;
4. 907-ci düzəlişin qüvvədə saxlanması;
5. Ermənistana ABŞ tərəfindən yardım göstərilməsi;
6. Türkiyəyə müasir silah satışının qarşısının alınması;
7. Bakı-Tiflisi-Ceyhan layihəsinə qarşı mübarizə;
8. Erməni diasporunun siyasi proseslərdə iştirakını təmin etmək;
9. ABŞ-Ermənistan əlaqələrinin gücləndirilməsi;
10. Erməni diasporunun maraqlarına uyğun olaraq ABŞ-in xarici siyasətinə təsir etmək [2,

s.142-143].

ABŞ-dəki erməni lobbisinin təsirli lobbicilik fəaliyyəti ilə ev sahibi ölkənin siyasətinə təsir etməyi hədəfləyən ən effektiv təşkilatlarından biri Amerika Erməni Assambleyasıdır. 1972-ci ildə yaradılan təşkilat siyasi məqsədlərini reallaşdırmaq və ermənilərin yaşadıkları ölkənin daxili siyasi proseslərində daha geniş şəkildə iştirakına mane olmaq naminə Amerika ermənilərini birləşdirməyə çalışan diasporun azsaylı siyasi strukturlarından biridir. Bundan əlavə, Assambleyanın komitələri ölkədə ermənilər üçün əlverişli siyasətin həyata keçirilməsi istiqamətində konqresmenlərlə daim işləyir, maraqlı şəxslərin Ermənistan və Qarabağa səfərlərini təşkil edir [3]. Böyük ölçüdə Assambleyanın fəaliyyəti sayəsində ABŞ Konqresində erməni məsələləri ilə məşğul olan Komitə yaradıldı ("Konqresdə Erməni Problemləri üzrə Komissiya"- "Congressional Caucus on Armenian Issues"). 2011-ci ilin məlumatlarına görə, AAA-nın 10 min üzvü və 3,5 milyon dollardan çox illik büdcəsi var idi [4].

Digər böyük erməni təşkilatlı -Amerika Erməni Milli Komitəsidir (ANCA). Amerika-Erməni Milli Komitəsi Birləşmiş Ştatlarda ofislər, filiallar və tərəfdarlar şəbəkəsi eyni zamanda bütün dünya üzrə əlaqəli təşkilatlar vasitəsilə Amerikadakı erməniləri narahat edən geniş spektrli məsələlərin həllinə fəal kömək edir [5, c.109-110].

Bu iki təşkilat Amerikanın siyasi həyatında erməniləri narahat edən məsələləri təbliğ edən ən böyük erməni lobbist strukturlarıdır. Onlar tez-tez bir-biri ilə rəqabət aparsalar da, ümumilikdə onların məqsədləri üst-üstə düşür. İlk növbədə, müstəqil Ermənistan dövlətinin maraqlarının müdafiəsi, qondarma soyqırımın tanınması, Qarabağ ermənilərinin öz müqəddəratını təyinetməsi, hüquqlarının dəstəklənməsi və hakimiyyətin diqqətini biləvasitə icmanın problemlərinə yönəltmək, o cümlədən bu iki təşkilatın xüsusi lobbist təşkilatlarının köməyi ilə həyata keçirdiyi Türkiyə və Azərbaycan lobbisinə qarşı mübarizə təşkil edir.

Erməni qrupları həm federal, həm də ştat səviyyəsində fəaliyyət göstərir. Tələblərini açıq şəkildə ifadə etməklə yanaşı, həm də tədqiqat mərkəzləri kimi mühüm işlər görür, konqresmenləri iki türk dövlətinin blokadası nəticəsində düşmüş olduqları soyqırım, Ermənistan və Qarabağın vəziyyəti, lazım olan yardımların həcmi, erməni cəmiyyətlərinin demokratikləşməsi prosesləri və təbii ki, icmanın problemləri ilə bağlı lazımi məlumatlarla təmin edir. Bununla da ictimaiyyətin diqqətini öz problemlərinə cəlb edir. Assambleya çərçivəsində belə fəaliyyətlərlə Erməni-Amerika Fəaliyyət Komitəsi (ARAMAC) məşğul olur. 2009-cu ildə Amerika Erməni Assambleyası uğurlu lobbicilik aparmaq üçün 332,5 min dollar vəsait ayırmışdır. Hazırda soyqırımı faktı qanunvericiliklə 40 ştat tərəfindən tanınır [5, c.110].

Erməni lobbisinin üstünlüyü ondan ibarətdir ki, ermənilər bir çox başqa ölkələr kimi öz milli maraqlarını qorumaq və təbliğ etmək üçün milyonlarla dollar xərcləyərək ixtisaslaşmış təşkilatlar və ya hüquq firmaları işə götürmək məcburiyyətində deyillər. Bu məqsədlər üçün ABŞ-dəki erməni diasporu öz peşəkar təşkilatlarını yaratmışdır.

Dezavantaj icmanın öz daxilindəki parçalanma və ziddiyyətlərdir ki, bu da ABŞ-dəki iki əsas erməni lobbist strukturunun -Amerika Erməni Assambleyası və Amerika Erməni Milli Komitəsinin fəa-

liyyətində özünü göstərir. Onların arasında müəyyən ideoloji fərqlər var ki, bu da ümumiyyətlə diaspor üçün xarakterikdir və onun əsas məqsədləri, problemləri və vəzifələri eynidir və aralarındakı fərqlər onların fəaliyyətinin effektivliyini xeyli zəiflədir və erməni xalqının imicinə xələl gətirir [5, c.112].

Amerika-Erməni Assambleyasının əsas fəaliyyət istiqamətləri aşağıdakılardır:

1. Təşkilatın potensialının gücləndirilməsinə dəstək;
2. ABŞ və Ermənistan Respublikası, ABŞ və DQR arasında əlaqələrin dərinləşməsinə kömək etmək;

ABŞ-dəki erməni təşkilatları ilə digər diaspor təşkilatları arasında əlaqələrin inkişafında fəal iştirak [6].

Həmin dövrün digər təşkilatı olan "Ermənistanın Müstəqilliyi üçün Amerika Komitəsi" ("American Committee for Independence of Armenia") sonradan "Amerika Erməni Milli Komitəsi (ANCA- "Armenian National Committee of America")" nə çevrildi. 1974-cü ildə "Amerika Erməni Assambleyasının" ("Armenian Assembly of Amerika", AAA) erməni maraq qruplarının mövqeyi xeyli möhkəmləndi. Bu gün bu təşkilatlarının hər ikisi, ABŞ-da güclü strukturlardan sayılan ANCA daha nüfuzlu və təmsilçi təşkilat hesab olunur, dəstək resurslarını səfərbər etmək qabiliyyətinə malikdir, AAA isə daha çox maliyyə resurslarına malikdir və Ermənistanın daxili siyasətindən daha uzaqdır" [7].

Hər iki təşkilat eyni məqsədlər güdür, bəzi məsələlərdə maraqları və lobbiciliyə yanaşmaları bir qədər fərqli xarakter daşıyır. Onlardan başqa, keçmiş qondarma Dağlıq Qarabağ Respublikasının rəhbərliyi də bu fəaliyyətdə fəal iştirak edir, vaxtaşırı ABŞ-dəki qondarma Dağlıq Qarabağ hökumətinə külli miqdarda vəsait köçürür [7].

Erməni-amerikan fəalları iyirmi ildən çoxdur ki, öz məqsədlərinə nail olmaq üçün bir neçə yerli lobbigrupu və Siyasi Fəaliyyət Komitələri təşkil edirlər. Amerika Erməni Assambleyası və Amerika Erməni Milli Komitəsi Amerika-İsrail İctimaiyyətlə Əlaqələr Komitəsindən nümunə götürərək Cənubi Kaliforniya, Nyu-York, Detroyt, Boston və ölkənin erməni amerikalılarının cəmləşdiyi bir neçə başqa yerlərdə fəaliyyətini gücləndiriblər. Erməni Siyasi Fəaliyyət Komitələri xeyli kompaniya pulu toplamaqla xeyli üstünlük əldə etmişlər.

Erməni lobbisi illərdir ki, həm Nümayəndələr Palatasında, həm də Senatda bu cür qətnamələr üçün böyük enerji sərf edir. Erməni lobbisinin aspektlərindən biri onun yerli siyasətdəki gücüdür. Onlar həmçinin ştat və rayon səviyyələrində yerli əhəlinin dəstəyi ilə çox fəaldırlar. Onların 2007-ci ildə qətnaməyə hazırlığı xüsusi diqqətə layiqdir. Əhəmiyyətli yerli qruplardan biri Amerika Erməni Assambleyasıdır. Onun 2006-cı ildə on min üzvü və təxminən 4 milyon dollar büdcəsi var idi. Bu qrup üzvləri inandırmaq üçün Konqresdən dəstək almağa çalışdı. Təşkilat qətnaməni dəstəkləmək üçün yəhudi qrupları kimi 53 qeyri-erməni etnik qrupla əlaqə saxlamışdır.

1972-ci ildə isə diasporun Daşnaqsütyuna qarşı çıxan nüfuzlu üzvləri "Amerika Erməni Assambleyası"nı təsis etdilər. Bu məqsədlə diasporun imkanlı nümayəndələrinin maliyyəsi də bu işə cəlb edildi. Hazırda "Amerika-Erməni Milli Komitəsi" və "Amerika Erməni Assambleyası" ayrı-ayrılıqda fəaliyyət göstərir. Amerika-Erməni Milli Komitəsi Amerika Erməni Assambleyasına nisbətən daha çox nümayəndəlik və ofis şəbəkəsinə malikdir. Hər iki təşkilatın mənzil qərargahları Vaşinqtonda yerləşir. Eyni zamanda hər iki lobbitəşkilatının İrəvanda və vaxtilə Xankəndində ofisləri mövcud idi. AEMK ABŞ-ın 25 ştatında 45 filiala malik olmaqla yanaşı iki regional ofisə də malikdir. Bunlar Qərbdə Qlendeyl (Kaliforniya) və Şərqdə Utertaun (Massaçusets) şəhərlərində yerləşən ofislərdir. Bu təşkilatın Fransada, Böyük Britaniyada və İtaliyada da nümayəndəlikləri fəaliyyət göstərir. Bir müddətdir ki, AEMK-nın Avropa Birliyi nəzdində fəaliyyət göstərən nümayəndəliyi də açılmışdır [2, s.143].

Erməni Milli Assambleyası mənzil qərargahdan savayı, Beverli Xillzdə (Kaliforniya) regional ofisə də malikdir. Bundan əlavə, Kembridcdə "Erməni ağacı" layihəsi ilə məşğul olan kiçik ofis və Nyu-Yorkda BMT ilə bağlı olan məsələlərlə məşğul olan ofis fəaliyyət göstərir. Amerika Erməni Assambleyası özündə 10 min üzvü birləşdirən və üç milyon beş yüz min dollarlıq illik büdcəyə malik böyük bir təşkilatdır. Hər iki təşkilat müxtəlif gənclər təşkilatlarının mətbuat orqanları və institutlarının təsisçisidir.

AEMK həftəlik "Asbarez" qəzeti ilə yanaşı, aylıq "Zaqafqazye xronolojiya" dərgisini dərc etdirir. Təşkilat həmçinin "Hayrenik" və "Armenian weekly" qəzetləri ilə yaxın əlaqələrə malikdir. Erməni Milli Assambleyası "Massis Weekly", "Armenian Liberty", "Snark New Agency" və "Armenian

News” kimi KİV-lərlə yaxın əlaqələrə malikdir. 1982-ci ildə Kembridcdə Zoryan İnstitutu təsis edilir, bu institut Ermənistanın, erməni diasporunun və qondarma soyqırımın tədqiqi ilə məşğuldur. Həm Amerika-Erməni Milli Komitəsi, həm də Amerika Erməni Assambleyası erməni soyqırımının tanınmasını, özünün başlıca vəzifəsi olduğunu bəyan edir. Bundan əlavə, AEMK Türkiyəyə qarşı ərazi iddiaları irəli sürür və türk hökumətindən təzminat tələb edir. 1982-ci ildən bəri hər iki qrup erməni soyqırımının tanınması və 24 aprelin soyqırımı qurbanlarının anım günü elan edilməsi üçün mübarizə aparır [8, s.30].

Amerika Erməni Assambleyası müxtəlif təqaüd proqramları, yay təcrübə kursları (xüsusilə Vaşinqtonda), araşdırma layihələri və seminarlar vasitəsilə yeni nəsillə erməni lobbicilərin yetişdirilməsinə çalışır. Onun fəaliyyəti əsasən erməni əsilli amerikalı biznesmenlərin ianələri və diaspor təşkilatlarının dəstəyi ilə maliyyələşdirilir. Təşkilat ABŞ-ın bəzi ştatlarında, xüsusilə ermənilərin kompakt yaşadığı Kaliforniya və Massaçusets kimi ştatlarda yerli siyasətçilər üzərində ciddi təsir gücünə malikdir. ABŞ-dakı digər erməni lobbisi qurumları, məsələn, Erməni Milli Komitəsi ilə sıx əməkdaşlıq edir, bir çox hallarda isə onlar koordinasiya fəaliyyət göstərirlər [9].

Bu gün ABŞ-də fəaliyyət göstərən erməni lobbisinin əsasını erməni diaspor təşkilatları təşkil edir. Bu təşkilatlar 1984-cü ildə “Amerika Erməni Assambleyası” (AAA) adı altında birləşərək lobbisi təşkilatı kimi effektiv fəaliyyətə başladılar. “Amerika Erməni Assambleyası”ndan (AAA) əlavə olaraq “Vaşinqton Erməni Milli Komitəsi” (ANC), “Qərbi Regionu Erməni Milli Komitəsi” (ANC-WR) və “Şərqi Regionu Erməni Milli Komitəsi” (ANC-ER) kimi fəaliyyət göstərən digər təşkilatlar da mövcuddur. Partizan lobbicilik fəaliyyəti aparan digər təşkilatlara “Erməni İnqilab Federasiyası” (AFR), “Şərqi Amerika Hıncaq Sosial Demokrat Partiyası” (Hunchakian Social Democratic Party of Eastern USA), “Erməni Liberal Demokratik Partiyası” (Armenian Democratic Liberal Organization) və “Milli Erməni Amerika Respublika Şurası” (National Armenian American Republican Council (NAARC) daxildir [10, s.99-100].

Amerika Erməni Assambleyasının məqsədi aşağıdakılardan ibarətdir: 1. seçki münasibətləri və təcili tədbirlər şəbəkəsi vasitəsilə Amerikadakı ermənilər arasında, o cümlədən Amerika erməni icması daxilində mədəni irsləri və tarixi kimlikləri barədə məlumatlılığı artırmaq; 2. mühüm erməni mədəni materiallarının və abidələrinin qorunmasını yaxşılaşdırmaq; 3. amerika cəmiyyətinin erməni məsələsinin əhəmiyyəti barədə danışmasına imkan verən vasitələr hazırlamaq; 4. erməni xalqının tarixi, təhsili, dini və mədəni həyatı, o cümlədən qondarma erməni soyqırımı barədə məlumat yaymaq və məlumat toplama tədqiqatlarını təkmilləşdirmək; 5. amerika erməni icmasına məlumat toplamaq və yaymaq; 6. amerikalı ermənilərin Amerika demokratik prosesində daha çox iştirakını təmin etmək; 7. amerika vətəndaş hüquqlarının pozulmasından əziyyət çəkən erməni əsilli insanlara kömək etmək; 8. ermənilərin üzləşdiyi çətinlikləri aradan qaldırmaq üçün humanitar və təhsil yardımını göstərmək; 9. Ermənistan Respublikasına Amerika yardımını artırmaq; 10. Konqresin Ermənistanla səfərlərini təşviq etmək; 11. Ermənistanda demokratik və sosial institutların inkişafına yönəlmiş layihələr yaratmaq üçün forum və milli çərçivə kimi xidmət etmək [10, s. 100].

Amerika Erməni Assambleyasının fəaliyyəti altı sahəyə bölünmüşdür:

-akademik işlər; dövlət işləri; beynəlxalq işlər; ictimaiyyətlə əlaqələr; qaçqın işləri, tələbə işləri [10, s.100].

Xüsusi proqramlara aşağıdakılar daxildir:

Vaşinqton Təcrübə Proqramı. 1978-ci ildən bəri Amerika Erməni Assambleyası ölkənin paytaxtında kollec yaşlı erməni əsilli amerikalı tələbələr üçün təcrübə proqramını maliyyələşdirməkdədir. Hər yaz təxminən 30 tələbə 10 həftəlik proqramda iştirak edir.

Erməni ağacı layihəsi 1994-cü ildə təsis edilib. Məqsəd erməni xalqının həyat səviyyəsini yaxşılaşdırmaq və qlobal ətraf mühiti qorumaq üçün ağaclardan istifadəni təşviq etməkdir. Bu təşəbbüs əsasən özünəmənatı artırmaq, həssaslığı azaltmaq, ehtiyacı olanlara kömək etmək və yerli ekosistemi qorumaq ehtiyacından irəli gəlir.

Hökumətə bağlı olmayan Təhsil və Tədqiqat Layihəsi. Erməni-Amerika Qeyri-Hökumət Təşkilatları üçün təlim və seminarlar; QHT-lər üçün texniki yardım; QHT tədqiqat mərkəzi (kitabxanalar da daxil olmaqla); QHT Konsorsiumu; Qərbi Ermənistanda QHT-lər arasında tərəfdaşlığın inkişaf etdirilməsi.

Amerika Erməni Assambleyası lobbicilik fəaliyyətlərini “Ermənistan Gündəlik Xəbər Raporu” (“Daily News Report from Armenia”), “Ermənistan bu həftə” (“Armenia this Week”), “Assambleyada bu həftə” (“Assembly this Week”), “Ermənistandan aylıq xəbərlər” (Monthly Digest of News From Armenia) kimi nəşrlər vasitəsilə ictimaiyyətə təqdim edir.

Erməni Milli Komitəsi (Armenian National Committee-ANCA) Amerika ərazisində regional şəbəkələrdə və dünya miqyasında təşkilati əlaqələrdə iştirak edən yerli siyasi təşkilatdır. Ən nüfuzlu və ən böyük erməni-amerikan siyasi təşkilatı olan ANCA, Türkiyəyə qarşı düşmənçilik fəaliyyətlərində iştirak etməklə yanaşı, erməni sosial hüquqlarının təşviqinə də yaxından dəstək olur.

Erməni Milli Komitəsinin (ANCA) üç məqsədi vardır: birincisi, azad, vahid və müstəqil Ermənistanı dəstəkləmək üçün ictimai məlumatlılığı artırmaq; ikincisi, erməni-amerikan icmasının erməni siyasi hüquqlarını qorumaq və onları maraqlandıran məsələlər üzrə dövlət siyasətini təklif etmək və istiqamətləndirmək və üçüncüsü, dövlət siyasəti məsələlərində kollektiv erməni-amerikan baxışını təmsil etmək. Bu məqsədlə, ANCA erməni soyqırımı, zəlzələdən təsirlənən Ermənistanın yenidən qurulması, Dağlıq Qarabağ xalqının öz müqəddəratını təyin etməsi və s. ilə bağlı qanunvericilik işini təşviq edir və erməni-amerikan icmasını narahat edən məsələlər üzrə qanunvericiliyi müdafiə edir və dəstəkləyir. Nəhayət, ANCA seçilmiş vəzifəli şəxsləri erməni-amerikan məsələləri üzrə erməni lobbicilik fəaliyyətləri aparmaq üçün təlimləndirir. Həmçinin namizədləri dəstəkləmək və ya dəstəkləməmək barədə qərar verir. ANCA-nın ən önəmli mətbuat orqanı “TransCaucas: A Chronology”-dır (“Transqafqaz: bir xronologiya”).

ANCA Amerikan ermənilərin səsəsinə təsir göstərmək qabiliyyətindən istifadə edərək, Federal, Ştat və Yerli səviyyələrdə seçki prosesində iştirak edir. ANCA namizəd sorğularını, Konqres hesabat kartlarını və Federal Seçki təlimatlarını hazırlayır, eləcə də ABŞ-də mətbuat açıqlamaları, bülletenlər və regional qəzetlər dərc edir.

1918-ci ildən fəaliyyət göstərən Erməni Milli Komitəsi Şərq Bölgəsi (ANC-ER) erməni xalqının sosial, mədəni, təhsil, tarixi və milli töhfələrini, ehtiyaclarını və istəklərini qeyri-erməni icmasına çatdırmaq və şərh etmək üçün həm milli səs, həm də icma əlaqələri vasitəsi kimi xidmət edir. O, həmçinin ermənilərin və ya erməni amerikalıların geniş milli və beynəlxalq maraq doğuran məsələlərə dair fikirlərini təmsil edir. Təşkilatın mətbuat ortanı ANC Newsletterdir (ANC Bülleteni).

1890-cı ildə təsis edilən Erməni Milli Komitəsi Qərb bölgəsi (ANC-WR) bu gün ABŞ-də erməni-amerikan icmasının üzvləri üçün vacib olan məsələləri tez bir zamanda həll etməyə çalışan yerli ictimaiyyətlə əlaqələr təşkilatıdır. İllərdir ki, ANC-WR Qərbi Amerikada erməni-amerikanlarla bağlı geniş məsələləri məlumatlandırmaq, marifləndirmək və onlara qarşı tədbirlər görmək üçün xidmət göstərib.

Erməni Milli Komitəsi Qərb bölgəsi mərkəzi ofisi 14-dən çox yerli assosiasiya ilə əməkdaşlıq edən mədəni, təhsil, xeyriyyə və gənclər təşkilatları şəbəkəsi ilə işlədiyindən geniş ictimai dəstəkdən faydalanır. ANCA-WR həmçinin özünün gündəlik radio proqramı və Horizon TV103 şəbəkəsinə çıxışı da daxil olmaqla bir sıra media ilə əlaqəlidir.

Amerikadakı ermənilər üçün vacib olan məsələləri müdafiə etmək və gündəmdə saxlamaq məqsədilə ANCA-WR ABŞ Konqresinin qondarma erməni soyqırımı ilə, Ermənistan və Dağlıq Qarabağla bağlı məsələlərdə Ermənistan üçün əlverişli qətnamələrin əldə edilməsində aparıcı rol oynayır. Yerli, regional və milli səviyyələrdə fəaliyyət göstərən ofisləri ilə ANCA-WR erməni məsələsini ölkə daxilində dövlət məmurlarının həyətinə çatdıraraq milli kütləvi şəbəkəni effektiv təbliğat aparmaq üçün media təşkilatları ilə sıx əməkdaşlıq edir. Hər yay ANCA-WR gənc erməni amerikalıların Vaşinqtona səfərlərini maliyyələşdirir və ANCA ofisində işləmələrini təmin edir, burada onlar erməni məsələsini araşdırmağın “incəliklərini” və “çıxışlarını” öyrənirlər. ANCA-WR həmçinin Amerika senatorunun və dövlət məmurunun erməni məsələsinə verdiyi dəstəyin səviyyəsini dəqiq ölçən konqres hesabat və rəqəmlərini paylayır. ANC-WR öz fəaliyyətini nəşri olan ANCA Bülleteni vasitəsilə ictimaiyyətə çatdırır. Bundan əlavə, təşkilatla əlaqəli müxtəlif alt komitələr mövcuddur ki, onlar təbliğatın intensivliyindən asılı olaraq müxtəlif vaxtlarda qəfildən peyda olur və yox olurlar. Təşkilatın nəşrlərinə “Hairenik” və “Armenian Weekly”, eləcə də erməni dilində nəşr olunan “Daşnaqsütyun” və “Asbarez” qəzetləri daxildir. Bundan əlavə, ingilis dilində nəşr olunan “Hairenik” qəzeti və rüblük “The Armenian Review” jurnalı daşnak məqsədlərinin yayılmasına töhfə verir.

ABŞ-dəki erməni lobbiləri hər il yalnız lobbiciliyə milyonlarla dollar xərcləyirlər ki, “qurban” kimliklərini təbliğ etsinlər. Məsələn, təkcə 1994-cü ildə AAA bütün fəaliyyətlərinə, o cümlədən ictimaiyyətlə əlaqələr, ictimai rəyin formalaşdırılması, akademik tədqiqatların dəstəklənməsi, görüşlər və konfransların təşkili və media ilə əlaqələr kimi dolayı lobbicilik fəaliyyətlərinə 7 milyon dollar xərcləyib. Bu pulun böyük bir hissəsi Konqres lobbiciliyinə sərf olunub [10, s. 105-106].

Nəticə. Mürəkkəb təşkilatı sturukura, zəngin maddi imkanlara malik ABŞ-dəki erməni lobbii təşkilatlarının fəaliyyətinin əsasını Türkiyə və Azərbaycana qarşı antitürk təbliğatı təşkil edir. Bu məqsədlə ABŞ-də müxtəlif lobbii təşkilatlarını bir araya gətirən Amerika Erməni Assambleyası və Amerika Erməni Milli Komitəsi milyonlarla dollar vəsait xərcləməklə Amerika ictimai rəyini ermənilərin xeyrinə dəyişmək, erməni xalqını “qurban” obrazında təbliğ etmək, eləcə də, Azərbaycan və Türkiyəni erməni xalqının düşməni, barışmaz qonşusu, soyqırımın təşkilatçısı kimi təqdim etməkdən ibarətdir. Bəzən erməni təbliğatı sayəsində amerika ictimai rəyini öz xeyirlərinə dəyişməyə müvəffəq olan ermənilər Konqresdən öz xeyrlərinə müvafiq qərarların çıxmasına da müvəffəq olmuşlar.

ƏDƏBİYYAT

1. Burak Çalışkan. Ermeni diasporası ve lobi faaliyetleri. İNSAMER, 2021, s.1-4.
2. Qasımova İ.T. Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin kəskinləşməsində erməni lobbisinin rolu. Bakı Universitetinin Xəbərləri. Humanitar elmlər seriyası, 2019, №2, s. 141-146.
3. Армянская диаспора США. // <http://www.kavkaz.uzel.ru/articles/193195/> [12.04.2026].
4. About the ANCA // <http://www.anca.org/ancaprofile> [12.04.2026].
5. Stella Jangozuan (Джангозян) Некоторые аспекты функционирования армянского лобби в США в контексте обеспечения общенациональных интересов. National problem: safety in conditions Globalizations: (interdisciplinary aspects), Nov 2014, Yerevan, Armenia. pp. 105-114 (hal-03648726). <http://hal.science/hal-03648726VI> [12.04.2026].
6. Возможная роль армянских лоббистских организаций США в процессе признания независимости Арцаха Соединенными Штатами. Григор Баласанян. <http://nashasreda.ru/vozmozhnaya-rol-armyanskix-lobbistskix-organizacy-ssha-V-processe-priznaniya-nezavisimosti-arcaxa-soedinennymi-shtatami/?ysclid=mcp0j21p7h439294187> [12.04.2026].
7. М.А.Сучков. Влияние лобби-группа на формирование внешней политики США на Южном Кавказе. <http://www.vestnik.mgimo-ru/jour/article/viewFile/1322/1061> [12.04.2026].
8. Ermeni iddiaları ve tarihi gerçəkler. Dışişleri Bakanlığı Strateji Araştırmalar Merkezi, Ankara, 1998, 72 s.
9. Səxavət Həmid. Amerika Erməni Assambleyası sülhə qarşı. <https://xalqqazeti.az/az/siyaset/233821-amerika-ermeni-assambleyasi-sulhe-qarsi>. [12.04.2026].
10. Şenol Kantarcı. ABD ve Kanadada ermeni diasporası: kuruluşlar ve faaliyetleri. Ermeni Araştırmaları, Sayı 3, Eylül-Ekim-Kasım 2001, s. 67-119

ТАЛЕХ ДЖАФАРОВ

И.о.доцента кафедры Всеобщей истории и технологии преподавания истории АГПУ, доктор философии по истории заочный докторант докторантуры кафедры истории Азербайджана гуманитарного факультета БГУ

СТРУКТУРА, ВЗАИМООТНОШЕНИЯ И НАПРАВЛЕНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АРМЯНСКОЙ АССАМБЛЕИ АМЕРИКИ И АРМЯНСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО КОМИТЕТА АМЕРИКИ

Этнические лобби, обладающие внешним влиянием, являются одним из главных игроков, определяющих основу внешней политики США. Среди этнических лобби с мощными финансовыми возможностями особенно выделяются еврейское, греческое и армянское лобби. Среди наиболее активных организаций армянского лобби в США особенно выделяются Армянская

ассамблея Америки и Армянский национальный комитет Америки. Эти две организации являются крупнейшими армянскими лоббистскими структурами, продвигающими в американской политической жизни вопросы, волнующие армян. Хотя они часто конкурируют друг с другом, их цели в целом совпадают. Прежде всего, это защита интересов независимого армянского государства, признание так называемого геноцида, самоопределение карабахских армян, поддержка их прав и непосредственное внимание властей к проблемам общины, включая борьбу против турецкого и азербайджанского лобби, проводимую этими двумя организациями при помощи специальных лоббистских организаций.

Ключевые слова: армянское лобби, Армянско-американское собрание, Армянско-американский национальный комитет, группы интересов, политические цели.

TALEH JAFAROV

PhD in History, Associate Professor of the Department of General History and History Teaching Technology, ASPU, part-time doctoral student in the Doctor of Science program at the Department of Azerbaijani History (Humanities Faculty) of BSU

STRUCTURE, RELATIONS AND DIRECTIONS OF ACTIVITY OF THE ARMENIAN ASSEMBLY OF AMERICA AND THE ARMENIAN NATIONAL COMMITTEE OF AMERICA

Ethnic lobbies with external influence are one of the main actors determining the basis of US foreign policy. Among the ethnic lobbies with strong financial capabilities, the Jewish, Greek and Armenian lobbies stand out in particular. Among the most active organizations of the Armenian lobby in the United States, the Armenian Assembly of America and the Armenian National Committee of America stand out in particular. These two organizations are the largest Armenian lobby structures that promote issues of concern to Armenians in American political life. Although they often compete with each other, their goals generally coincide. First of all, it is the protection of the interests of the independent Armenian state, the recognition of the so-called genocide, the self-determination of the Karabakh Armenians, their support for their rights, and the direct attention of the authorities to the problems of the community, including the struggle against the Turkish and Azerbaijani lobby carried out by these two organizations with the help of special lobby organizations.

Keywords: Armenian lobby, Armenian American Assembly, Armenian American National Committee, interest groups, political goals.

Məqalənin redaksiyaya daxil olduğu tarix: 12 aprel 2026-cı il.

Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 21 may 2026-cı il.

Rəyçilər: t.ü.f.d. Şəbnəm Cəfərova, t.ü.f.d. Məmmədağa Baxışov.